

چاوخشاندىك به داھاتووى جھنگى ئيسرائيل له دژى ھماس

(چون شىكارىيەك له سەر بنەماى مەشقردىنى "مەرگى پيشوھختە" دەتوانىت رىگرى له ئەگەرى شىكستى ئيسرائيل بىكات له جھنگى غەزەدا؟)

دانيال بايمان ([Daniel Byman](#))*

سەرچاوه: [گۇفارى فۇرىن پۇلىسى](#)

وھرگىرانى له ئىنگلىزىيەوھ: پىنوس

با رايانايىكى ھزرى بىكەين. گریمان ئىستا ۷ ئۆكتوبەرى سالى ۲۰۲۵ بىت، دوو سال دواى ھىرشەكەى ھماس و، سىياسەتى ئيسرائيل له كەرتى غەزە تىك شكاوھ و پرووبەرووى شىكست بۆتەوھ. له سالى ۲۰۲۳ ھماس له ويرانەكانى جھنگەكە دەرچوو و كۆنترۆلى غەزەى كرددوھ و رەوايەتى و متمانەى ھماس له كەنارى پۇژاوا و شوپنەكانى دىكە زۇر زىادى كرددوھ. له دۇخىكى وادا پىگەى نۆدوھولەتتى ئيسرائيل، به واشنتونىشەوھ، بەرەو دارمان دەروات و له ناوخویشدا دابەشبوونى سىياسى و كۆمەلايەتتى ئيسرائيل تەنانت له پيش جھنگەكە گەورەترە و بەكردوھ ئىفلىجى كرددوھ. ھىزەكانى بەوھكالەتى ئىران له ھەموو كاتىك شەرانگىزترن، حزبوللاى لوبنان مووشەكبارانى باكوروى ئيسرائيل دىكات و، حووسىيەكانى يەمەنىش ھەرەشە له كەشتىيە ئيسرائىليەكان دىكەن له دەرياي سوور.

ئەم جوړه رايانان و تاقىكردنەوھى به "مەرگى پيشوھختە" ناسراوھ؛ تەكنىكىك كە بۇ يەكەم جار له لايەن دەرروناس گارى كلين (Gary Klein) پيشنار كراوھ بۇ كەمكردنەوھى مەترسى شىكستھىنان. دانييل كاھنيمان (Daniel Kahneman) خاوەنى خەلاتى نۆبل، ئەم تەكنىكەى وھك رىگەيەك بۇ بەرەنگاربوونەوھ لەگەل متمانەى زۆرەوھ پيشنار كردد. بىرۆكەى ئەم يارىيە، سادەيە. بېھىنە بەرچاوت ئەگەر پلانىك يان سىياسەتتىك كە له ئىستادا پەپرەو دىكرىت، به شىوھيەكى تۆقینەر شىكستى ھىنا. ئىستا بىرسن چى بەھەلەدا چووھ كە بووھ ھوى ئەم شىكستە؛ ئەنجامەكەى لىستىكە له كىشە گریمانەكراوھكان كە سەركردەكان دەتوانن لىيان بىكۆلنەوھ بۇ ئەوھى سىياسەتى باشتەر داپرېژن.

لەم دوايىيانەدا له گەشتەكەمدا بۇ ئيسرائيل لەگەل تىمى سەنتەرى توپزىنەوھى ستراتىژى و نۆدوھولەتى (Center for Strategic and International Studies) ھەندىك لەم خالە ئەگەرىيانەى شىكستى ئيسرائيل لەم گەفتوگۆكردن لەگەل بەرپرسانى ئەمنى و كەسايەتییە بالاكانى دىكەى ئيسرائيل دۆزىيەوھ. كىشەكانى ئيسرائيل له غەزە دەتوانى ھۆكارى بەكەم سەپرکردنى ھماس و بەھىزبوونى نەخوزاروى ئەم گرووپە و لاوازبوونى يەكگرتوويى ناوخوى ئيسرائيل و شىكستى پرۆسەى گواستەنەوھ له قۇناغى جھنگەوھ بۇ ھكۆومەتدارى له غەزە و لاوازبوونى پەيوھندىيەكانى ئيسرائيل لەگەل ئەمريكا بىت.

▪ بەكەم سەيركردنى خۇپراگرىيە ھەماس:

ئىسرائىل ھەوللى لەناوبردنى ھەماس و كوشتنى سەركردەكانى و زۇرپىك لە ھىزە سەربازىيەكانى دەدات. پىش ھىرشەكەي ئىسرائىل، ھەماس نىكەي ۲۵ ھەزار جەنگاۋەرى ھەبوۋە، كە ئىسرائىل بانگەشەي ئەو ھەكەت كە تا ناۋەپراستى مانگى كانوونى دوۋەمى ۲۰۲۳ نىكەي ۷ ھەزار كەسى لى كوشتوون؛ لەنيۋياندا زۇرپىك لە سەركردە سەركەبىيەكانى ئۇپەراسىۋنەكان. لەگەل ئەو ھىشدا، زۇر ئەستەمە بتوانىت ھەماس بەتەۋاۋەتى لەناو بىرىت و ئەگەر ئەو گروپە لاۋازىش بىت، دەتوانىت دووبارە لە غەزە گەشە بىكاتەۋە. ئىسرائىل دەتوانىت ھەلسەنگاندن بۇ ھىزى ھەماس لە رىگەي ژمارەي رىكخستەكانى ھەماس و چاۋدېرىكردنى سەرخۋشى و پەرسەكان و پراگەيانداۋى ناشتنى كوژراۋان و ژماردنى ھىزەكانى ھەماس كە لە شەردا كوژراۋان، بىكات.

بەلام ۋەك شارەزايەكى ئىسرائىل پىي و تم، “زۇر گومانم ھەپە لە [مەزەندەكردنى ئىسرائىل بۇ] ئەۋەي، كە چەند چەكدارى ھەماس كوژراۋان.” سەربازانى شەپ پى ناچىت بەوردى مردوۋەكانى دوژمن بخەنە لىستى مردوۋەكانەۋە و پەنگە بەئاسانى ھەموو پىۋاۋەكان كە لە تەمەنى شەپكردندان ۋەك شەپكەرىكى گریمانەيى بژمىرن. جگە لەۋەپىش، پەنگە ھەندىك لە خەلكى غەزە چەك ھەلبىگرن، چونكە لەژىر ھىرشدان؛ بەمەپىش كۆي ژمارەي ئەو كەسانە زىاد دەكەت كە ئىسرائىلىيەكان پىيان وايە ئەندامى ھەماس بن و بەمەپىش وردىي خەملاندنەكان بۇ ژمارەي ئەندامانى ھەماس كەم دەبىتەۋە. ھەروەھا ھەماسىش بەقوۋلى لە غەزە خۇي جىگىر كردوۋە. ھەماس لە سالى ۲۰۰۷ ۋە ئەم شرىتەي كوئىترۆل كردوۋە و نەۋەپەك لە دانىشتوۋانى غەزە لەژىر دەسەلاتى ئەم گروپەدا گەورە بوۋنە. ئەم رىكخراۋە لە نىكەۋە لەگەل ھۆزەكانى غەزە كار دەكەت و بىكەپەكى جەماۋەرىي دەسەلاتى لە كۆمەلگەي پەناپەرانى غەزەدا دروست كردوۋە. زۇر پىش ئەۋەي ھەماس لە سالى 2007 دەسەلات لە غەزە بگرىتە ئەستۆ، قوتابخانە و نەخۇشخانە و مزگەتەكانى بەپىۋە دەبرد و لە ھەموو بۋارەكانى كۆمەلگەدا ئامادەيى ھەبوۋ. ئەمەپىش بەپىچەۋانەي گروپەكانى ۋەك داعشەۋەپە كە تا راددەپەك تازە بوون لەۋ ناۋچانەي كە داگىرى دەكردن و زۇر جار چەكدارەكانىيان بىانى بوون و پەپوۋەندىيەكى كەمىيان بە دانىشتوۋانى ناۋچەكەۋە ھەبوۋ. ھەر بۇيە بەم پەگ و پىشە قوۋلانە، تەنەت ئەگەر زۇرپەي سىستەمى سەربازىي ھەماسىش لەناو بچىت، ئەۋە بەئاسانى دەتوانىت گەشە بىكاتەۋە. بۇ رىگىركردن لەم كارە، پىۋىستە گروپىكى دىكە جىگەي ھەماس بگرىتەۋە و دلىيا بن لەۋەي كە ئەگەر جارىكى دىكە گوشارەكانى ئىسرائىل كەم بگرىتەۋە، ھەماس سەر ھەلئادەتەۋە.

▪ بەھىزكردنى گىپرانەۋەي بەرخۇدان:

ھەماس زىاترە لە رىكخراۋىك. ھەماس بە بەكارھىنەنى ھىزى سەربازى بۇ كۆتايىھىپان بە داگىركارىيەكانى ئىسرائىل بۇ سەر كەنارى پۇژاۋا و غەزە و لەناوبردنى ئىسرائىل پىناسەي ئەۋ شتە دەكەت كە خۇيان پىي دەلېن “بەرخۇدان”. ئەم بۇچوۋنە لەلەيەن زۇرپىك لە فەلەستىنىيەكان و، ھەروەھا حزبوللاي لوبنان و ئىران و ئەكتەرە ناۋچەبىيەكانى دىكەۋە قىۋول كراۋە. ھىرشەكەي ھەوتى ئۆكتۆبەر لەلەيەن زۇرپىك لە فەلەستىنىيەكان و جىھانى مۇسلمانانەۋە پەسەند كرا و، زىاتر لە ۸۰% دى دانىشتوۋانى كەنارى پۇژاۋا پىشتىۋانىي ئەم ھىرشەپان كەرد (پەنگە جىگەي سەرسۇرمان نەبىت ئەۋانەي لە غەزە كە ئەندامانى بنەمالەكانىيان كوژراۋان و مالەكانىيان وىران بوۋە، كەمتر پالپىشتى لە ھىرشەكەي ھەماس دەكەن لەچاۋ ئەۋانى دىكە). تەنەت ۋەلامدانەۋەي ھىرشەپانەي ئىسرائىل و ئاستى بەرزى قوربانىيە مەدەنىيەكان،

كابينه‌ی ناتانیاھۆ به هینانه‌ناوه‌وه‌ی كه‌سایه‌تییه‌ راسته‌وه‌ توندپه‌وه‌كان بۆ ناو حكومه‌ت و به‌ لاوازكردنی سه‌ربه‌خوایی ده‌سه‌لاتی دادوه‌ری، كۆمه‌لگه‌ی زیاتر به‌دووچه‌مه‌سه‌ری كرد. ئیستا هه‌ندیك له‌ راسته‌وه‌كان بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ ده‌كهن كه‌ حه‌ماس بۆیه‌ هێرشی كردوه‌، چونكه‌ ئیسرائیلی له‌ دۆخێكی لاوازا دا بینی به‌هۆی ناره‌زایه‌تییه‌كانی دژ به‌ حكومه‌ته‌وه‌. ره‌نگه‌ ئیسرائیلییه‌كان باجی زیاتر به‌دن بۆ دابینكردنی بوودجی سه‌ربازی، پشتیوانی بكهن له‌ ماوه‌ی خزمه‌تكردنی درێژخایه‌ن بۆ هێزه‌ سه‌ربازییه‌ یه‌ده‌گه‌كان و ته‌نانه‌ت قبوولكردنی رێوشوینی ناخۆشی دیکه‌، به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌م پێشنیازانه‌ وه‌ك به‌شێك له‌ ركباه‌رایه‌تی و مملانیی حزبی سه‌یر بكرین، ئه‌وا چیت له‌لایه‌ن هاوولاتیانی ئیسرائیلیه‌وه‌ پشتگیری ناكړیت.

▪ ره‌هه‌نده‌كانی حزبو‌للا:

روودانی جه‌نگی ته‌واو له‌گه‌ل حزبو‌للا ره‌نگه‌ بۆ ئیسرائیل كاره‌ساتبار بێت. ئه‌و گروپه‌ لوبنانییه‌ شه‌ركه‌ری زۆر زیاتری هه‌یه‌، كه‌ شاره‌زاتر و به‌ئهم‌زموونتر له‌ هێزه‌كانی حه‌ماس، هه‌روه‌ها جبه‌خانه‌ی مووشه‌ك و هاوه‌نیان هه‌یه‌، له‌نیویاندا ته‌قه‌مه‌نیی زیره‌ك به‌ توانای پێكانی ورد، كه‌ له‌ به‌رامبه‌ردا، چه‌كه‌كانی حه‌ماس به‌سه‌ره‌تایی ده‌رده‌كه‌ون. حزبو‌للا بۆ نیشاندانی هاوسۆزی له‌گه‌ل حه‌ماس تا ئیستا ته‌نیا هێرشی سنوورداری بۆ سه‌ر ئیسرائیل كردوه‌. له‌ به‌رامبه‌ردا ئیسرائیل وه‌لامی داوه‌ته‌وه‌ و ئاماده‌یی سه‌ربازی خۆی له‌سه‌ر سنووره‌كان زیاد كردوه‌ و ته‌نانه‌ت هێرشی به‌ قه‌باره‌ی بچووك كردوه‌، كه‌ بۆ دوورخسته‌وه‌ی حزبو‌للا له‌ سنووره‌كان و نیشاندانی ئاماده‌یی بۆ رووبه‌رووبوونه‌وه‌ی سه‌ربازی داڕێژراون. ئه‌م پێكدادانه‌ سنووردارانه‌ ده‌توانیت به‌ئاسانی له‌كۆنترۆل ده‌رچیت و ته‌نانه‌ت ره‌نگه‌ ئیسرائیل بریاری هێرشكردنه‌ سه‌ر ئه‌و گروپه‌پیش بدات بۆ كۆتاییه‌ینان به‌ هه‌ره‌شه‌كانی حزبو‌للا. له‌ راستیدا ئه‌گه‌ر گوشاره‌كانی ئه‌مریكا نه‌بوایه‌، ره‌نگه‌ ئیسرائیل زووتر جه‌نگی له‌و شیوه‌یه‌ی ده‌ست پێ كردبا.

▪ شكستی گواستنه‌وه‌ی ده‌سه‌لات:

دوچار ئیسرائیل كۆتایی به‌ ئۆپه‌راسیۆنه‌ سه‌ربازییه‌ چه‌ره‌كانی له‌ غه‌ززه‌ ده‌هینیت؛ یان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی تا راده‌یه‌كی زۆر هێزه‌كان و توانای حه‌ماسی له‌ناو بردوه‌ یان به‌هۆی زیادبوونی تیچووی مرو‌یی و دارایی به‌هۆی ئه‌م ئۆپه‌راسیۆنه‌ و كه‌مبوونه‌وه‌ی ناوبانگی نیوده‌وله‌تی ئیسرائیل. له‌و كاته‌دا، بۆ ئه‌وه‌ی كه‌ دانیشتوانی غه‌ززه‌ هێزه‌كانی ئیسرائیل وه‌كوو ده‌سه‌لاتی داگیركه‌ر و دوژمن نه‌بینن، هه‌روه‌ها رێگری له‌ ئاژاوه‌گێری له‌ سنووری غه‌ززه‌ و رێگریكردن له‌ دووباره‌ ژيانه‌وه‌ و خۆرێكخسته‌وه‌ی حه‌ماس، پێویسته‌ ئیسرائیل لانی كه‌م به‌شێك له‌ حكومه‌تی غه‌ززه‌ بۆ ده‌سه‌لاتی فله‌ستینی بگوازیته‌وه‌. ئه‌م قه‌واره‌ فله‌ستینییه‌ له‌وانه‌یه‌ ده‌سه‌لاتی خۆبه‌رپوه‌به‌ری فله‌ستینی بێت كه‌ به‌ پشتیوانی ئیسرائیل حوكمرانیی كه‌ناری پو‌ژاوا ده‌كات، یان ره‌نگه‌ كۆمه‌لیك ته‌كنوكراتی سه‌ربه‌خۆ بێت. ئیسرائیل له‌م بواره‌دا بژاردی زۆر باشی نییه‌. ده‌سه‌لاتی خۆبه‌رپوه‌به‌ری فله‌ستینی، گه‌نده‌له‌ و خۆشه‌ویست نییه‌. سیاسه‌ته‌كانی ئیسرائیل له‌ كه‌رتی پو‌ژاوا وای كردوه‌ په‌وایه‌تی ئه‌و ده‌سه‌لاته‌ خۆبه‌رپوه‌به‌رییه‌ لاواز بێت و هێرشی حه‌ماس و وه‌لامدانه‌وه‌ی ئیسرائیل بۆ ئه‌م هێرشه‌، زیاتر جه‌ماوه‌ری ئه‌م ده‌سه‌لاته‌ فله‌ستینییه‌ی كه‌م كردوه‌ته‌وه‌. ده‌سه‌لاتی خۆبه‌رپوه‌به‌ری فله‌ستینی به‌بێ هاوكاریی به‌رچاوی ئیسرائیل ناتوانیت ئاسایش له‌ كه‌ناری پو‌ژاوا دا بین بكات و غه‌ززه‌پیش ده‌بیته‌ ئالنگارییه‌كی زۆر گه‌وره‌تر، به‌لام هێچ بژاردیه‌كی باشت‌تر له‌ ئارا دا نییه‌.

▪ شكست له به پړيوه بردن و پړكڅستنې په يوه ندييه كان له گډل ته مريكا:

رهڅنه نيوده وله تيبه كان له هيرشي ئيسرائيل بو سهر غه ززه له زياد بووندايه. ئيسرائيل بو دهسته به ركردي چهك و تهقه مهنې (به تاييهت بو ئوپه راسيوني دژي حزبوللا) وابسته ي ته مريكايه. هه روه ها ته مريكا پالپشتي دارايي بهرچاو پيشكش به ئيسرائيل دهكات و په يوه ندييه كانى ئيسرائيل له گډل واشنتون بو پړگري كردن له ئيران و بهرنگار بوونه وهى هه وله كانى گروپه كانى وهك حووسيه كان بو هيرشكردنه سهر ئيسرائيل، ژيانيه. تا ئيستا جو بايدن، سه روكي ته مريكا، به پشتيوانى دلسوزانه و به هيزى خوئى له دواى هيرشه كهى ۷ى ئوكتوبهر، نيازپاكييه كى گورهى له بهرامبهر ئيسرائيل دهربريوه. به لام هم په يوه ندييه به تاسانى ده توانيت تيك بچيت.

بايدن هه ول ددات كه حزبى ديموكراتى ته مريكا كو نترول بكات كه حزبى فرهيخوازه. زوربهى ديموكراته كان دژي پالپشتي توندى بايدن بو ئيسرائيل و، له م نيوده ا بنيامين ناتانياهو، سه رو كوه زيرانى ئيسرائيل په يوه ندييه كانى له گډل واشنتون بو پركابه رايه تى (ياريه) سياسيه كانى به كار ده هينيت. ته مريكا گوشارى خستووه ته سهر ئيسرائيل بو ته وهى له هيرشه كانى بو سهر غه ززه زيانى خه لكى مه دهنى كه م بكاتوه و دور بكه وپته وه له پهره سندنى گرژيه كان له گډل حزبوللا. هاوكات زوريك له خه لكى ئيسرائيل پييان وايه ده بيت حماس به ته واوى له ناو ببريت، ته نانه ت نه گهر زوريك له خه لكى مه دهنى فه له ستينى له و پروسه يه دا گيانى خوئان له ده ست بدن. هم درزه سياسى و ستراتيژيانه ده توانن ته مريكا و ئيسرائيل له به كتر جيا بكه نه وه و ئيسرائيليه كان له ئاستى نيوده وله تيدا زياتر گوشه گير بكن و له پشتيوانى سهر بازيى زور پيوست بيه شيان بكن.

▪ ئيستا ئيسرائيل ده توانيت چى بكات؟

هه نديك له و ئالنگار ييانه به بى ته وهى كيشه و گوشارى زياتر دروست بكن، چاره سهر ناكريڼ. ته و ئيسرائيل ييانهى كه قسم له گډل كردون، درك به وه ده كهن كه كوشتنى خه لكى مه دهنى فه له ستينى، پشتيوانى له بانگه شه و گپړانه وهى حماس زياد دهكات و پيگه ي نيوده وله تيبى ئيسرائيل لاواز دهكات. به لام هه ست ده كهن هيچ پړگه يه كى تريان نيه جگه له هيرشيكى سهر بازيى بو له ناو بردنى حماس كه به ناچارى ده بيته هوئى كوژرانى زوريك له خه لكى سقىل. به هه مان شيوه بو دوركه و تنه وه له جهنگ له گډل حزبوللا، ته مريكا دهيه وپت ته له بيب دان به خويدا بگريت، به لام پريار ياخود سياسه تيك كه بيته هوئى پاراستنى دوخى ئيستا له سهر سنووره كانى باكوورى ئيسرائيل، ناتوانيت ئيسرائيليه كان رازى بكات بگه رينه وه بو ماله كانيان له سنوورى باكوور. سه ره راي ته وان هيش، ليستى كيشه گرمانه كراوه كان كه پيشتر باسمان كرد، ته وه پيشان ددات كه ئيسرائيل پيوسته ئاستى ئامانجه كانى دابه زينيت. ته نانه ت له بارودوخيكدا هيزى به رگريى خوئى به هيز دهكات بو ته وهى خه لكه كهى دنيا بكاتوه، رهنگه پيوست بكات ئيسرائيل به ليدانى پړكخراو و پړگري كردن له هه مبه ر حماس و به دوخى ئالوز و پشيوئى له غه ززه رازى بيت. هه روه ها پيوسته ئيسرائيل بو دريژخايه ن پلان دابنيت و له وه تى بگات كه ناتوانيت به رده وام له جهنگدا بيت و، ده بيت په يوه نديى خوئى له گډل ته مريكا بپاريزيت.

* دانيال بايمان، تويزه رى بالائى سه نته رى تويزينه وهى ستراتيژى و نيوده وله تى

سەرچاوه:

[/https://foreignpolicy.com](https://foreignpolicy.com)